

چیزی که قطع میشود از این قبیل باست مثلاً ضمن اسمحیل نیا گو فروش در این صورت شازده پادشاهی مختلف چهارصد و چهل تومان میرد البت اینها را میرتند و نمیدهند مردم وحشت نکنند شازده پادشاه تمام کارها درست میشود

حاجی محمد اسمعیل آقا - اگر در کارها بخواهید اقدام کنید شمارهم مثل مجلس تبریز خواهده کرد چه خواهد کرد

سعدالدوله - آتوقت میگویم انالله وانا الیه راجعون این مردمی که می بینید از آن اغضایی هستند که برای وطن جان میدهند صراحتاً و پادشاه تجدید شده گوش بصرف کسی نخواهند داد

حاجی محمد اسمعیل آقا - امتت در مملکت نیست از یکطرف عارض بیچاره پنجاه نفر خلق میگیرند اول باید اصلاح این قسم تعدیات را کرد که هلاکش وارد میشود از کف دستار گرفته تا آن صدر همه وشوه میخوانند وزیر عدلیه ابداً بر عرض مردم نمیرسد

آقای میرزا ظاهر - وزیر عدلیه متفقان است یاخیر اگر مسلمان است رشوه نمیکرد

آقای سعیدالله - اینها ناظرشان ما هستیم تا امروز شنیده نشده که وزیر عدلیه از کسی رشوه بگیرد انشاءالله نمیکرد

سعدالدوله - آنچه در مجلس مذاکره میشود راجع باشخاص نیست

حاجی محمد اسمعیل آقا - معاون الملک ملک شیرمان خودش را نوسال است به بند مفرخته و تصرف نمیدهند هرچه بوزیر عدلیه میگویم مسامحه مینماید ابداً بمجلس هم اظهار نداشته اند

آقای سعیدالله - مطابق نظامنامه بنویسید و بمجلس اظهار نمایند

سعدالدوله - اگر بمجلس هم اظهار نمایند نمانده ندارد

آقای سعیدالله - اصلاح امور را از وزیر عدلیه کلیه بخواهید هرگاه اقدام نکرد ما تکلیف خود را میدانیم

حاجی محمد اسمعیل آقا - عرض میکنم ناگی باید صبر کرد احقاق حق نمیکند فرق نمیکند احقاق حق نکردن مثل رشوه گرفتن است

آقای سعیدالله - مجلس باید بخواهد از وزیر عدلیه هر وقت جواب نداد هر طور که صلاح است از قرار نظامنامه رفتار نمایند

آقای میرزا محمود خونساری - جناب وزیر مالیه اگر حاضر نشد نباید نوشت

رئیس - البته باید نوشت و مینویسیم

سعدالدوله - بینی و بین الله و زوراه ما هنوز معنی مسئولیت را نمیدانند و خود را مسئول نمیدانند و ابداً اعتناً باین مجلس ندارند رجوع بکلتک توخارج به آییند وزراء همه روزه بمجلس میروند چقدر باید گفت نفس من گرفتار بمشرف کفتم باین سوز راه خودشان بیایند رئیس هم در معذور واقع شده دولت بجایه در این امر اقدام نماید

مخیر الملک - خوبست نتیجه مجلس امروز را این دو فقره قرار بدهیم یکی آنکه بصبر اعظم بنویسند که وزراء با معاون ایشان همه روزه حاضر باشند در مجلس و دیگر آنکه از فردا صبح یک کمسیون در اینجا بشود و مختصر قانونی جهت تبریز نوشت شود حالاً که آنها جلو افتاده اند باید حدودش را هم معین کرد که از حدود خود تجاوز نکنند

آقای سعید محمد تقی - لایحه صلیح که فراری برای تبریز دادند خوبست بکفر فراری هم برای خراسان و سیستان بدهند که آنها هم آسوده باشند

آقای سعید محمد تقی - لایحه صلیح را از بسات خراسان بطور سؤال نوشته بود قرائت نمود

آقای میرزا ابوالحسن خان - خوبست وزیر داخله را بخواهید در این باب بایشان سؤال و جواب شود

ققی زاده - خوبست عزل آصف الدوله را بخواهید باین اعتبار بطور اجماع معلوم است خلیجی مرد ظالم و مهنلی است

آقای سعید محمد تقی - لایحه از بسات بانک قرائت نمود **آقای سعید مهنلی** - آن حقوق مردم که در شرکت عمومی سوخت کرده بگیرند و بدهند آتوقه همان مردم پول بیابک ملی خواهند داد

آقای میرزا ابوالحسن خان - آن شرکت سابق که پای ملک التجار در میان بوده غیر از این ترتیب است امروز مسئله عرض و ناموس در میان است

سعدالدوله - از یمن این مجلس بهر تدبیر که بود راه آستارا گرفته شد و اداره را هم از ملک سرقتند بلکه از فراری که حاجی میگویند بکتومان هم سه تومان شده است

آقای سعید مهنلی - خوبست این مظالم را در روزنامه بنویسند که همه گس بداند

سعدالدوله - خودش همین حرفها در روزنامه مجلس درج میشود همه کس باخبر میشود

آقای میرزا سید محمد - ترتیب قرائت نامه من نمیدانم چطور است اینجا نوکر روس هستند یا نوکر ایران اگر نوکر روس هستند ما نوکر روس لازم نداریم اگر نوکر ایران هستند پس چرا علامت نظامی ایران در آنها نیست این یکطرف مشاق روسی آمده به بیننده کارها کرده

رئیس - البته اینها نوکر ایرانند و باید در تحت فرمان دولت ایران باشند

آقای میرزا سید محمد - اینها علامت نوکری ایران را ابداً ندارند علاوه چندی قبل دو شیرمان سفیر روس آمد احترامات زیاد کردند نایب السلطنه آمد احترامی باو نکردند اینها برای چه است

سیدالحکماء - در حالی چهارصد و هشتاد هزار تومان از دولت میگیرد همه جبهه هشتمه نفر تراق طرد

مذاکرات دارالفوائد ملی

پنجشنبه ۳ شهریور ذیحجه الحرام

سعدالدوله - امروز وزیر مالیه تشریف خوانده آورد

رئیس - بلی مینماید

آقای میرزا محمود اصغری - بیس خوبست اگر لایحه و اذعان نامتصت پیش از آمدن وزیر مالیه قرائت شود

سعدالدوله - در اغلب ولایات انتخابات ایشان موقوف و با مشکل است مثل خراسان و رشت

رئیس - بلی همین طور است گفتگو و حرف در متعین است

سعدالدوله - این مطلب غالباً جهت استبداد حکومتهاست باید از طرف مجلس چند نفر مأمور اینکار بشوند و به ولایات بروند چطور شد ؟

سیدالحکماء - بنده عرض میکنم که ما امروز طرف مجلس صلاح نیست برود خوب است برای این مطلب کمیونی مقرر شود که رسیدگی کند

آقای میرزا محسن - کمیسیون چرا کار کند؟ **سیدالحکماء** - کمیسیون رسیدگی میکند در امر انتخاب ولایات و دستور انتخاب و خواستن آنها را بطور تأکید ممول میدارد

سعدالدوله - در یکجا جمعی یک نفر را انتخاب میکنند و روانه می دارند بعد بکده سته دیگر تلگراف میکنند که ما او را وکیل نظر کرده ایم در صورتی که بعد معلوم میشود که همان اشخاص او را وکیل کرده بودند حال چطور بدایتیم که ما اظهار صحیح است؟

آقای سعید محمد تقی - چنانچه این مطلب واقع شد

سعدالدوله - مثل وکیل التجار رشت که عده از او شکایت داوید دسته میگویند که با اکثریت آراء منتخب شده است

محقق الدوله - بنامند تحقیقی در این باب بعمل بیاید بدخلاصه آن در مجلس مذاکره خواهد شد در این موقع وزیر داخله بمجلس آمدند

سعدالدوله - خوبست بعدما جای وزرله معین باشد و کسی در آنها نشینند از حسن اتفاق خوب شد که امروز وزیر داخله تشریف آوردند و مسئله انتخاب راجع بایشان است که باید از حکام بخواهند از روی ترتیب صحیحی که بعدما موجب اشکال نباشد منتخب شود

حاجی محمد اسمعیل آقا - خوبست دوباره تکرار بشود تا جناب وزیر مسبق شوند

سعدالدوله - وکلای ولایات را حکومتها نمی گذارند انتخاب بشوند و دیگر اینکه بعضی از انتخابات بعد ها اسباب حرف و گفتگو است اولاً در این باب حکم صحت لازم است که حکام مانع نشوند و همراهی کنند و طوری باشد که بعد در انتخاب حرف و گفتگوئی نباشد

وزیر داخله - مجلس صورتی بدهد که کدام یک از حکام ولایات تملل نمیکند تا حکم شود و کلارا انتخاب کرده روانه نمایند

آقای سعید محمد تقی - شیراز و خراسان وزیر داخله ما اکیداً تلگراف میکنیم که حکام در این باب کمال همراهی را بنمایند ولی اگر وکلاد تملل کردند آنها چه باید کرد

سعدالدوله - خیر و کلامتلا نمیکند می آیند و ثوق الدوله - چرا او کلام تملل دارند در برای مغارج آمدن چنانچه حکومت کردستان تلگراف کرده بود

سعدالدوله - الحمد لله امروز همه حاضرند ترتیبی برای این کار بدهند این مطلب راجع بوزیر مالیه است یعنی تعیین مغارج و کلاه

وزیر مالیه - باید مجلس این مسئله را بحضور همایونی عرض کنند تا تکلیف را معین فرمایند

سعدالدوله - مجلس شمارا مسئول این کار می داند شما عرض کنید

وزیر مالیه - مجلس همین بکنند صورت آن را بنویسند بخواهند بشارت بشود هر چه نصیب فرمودند عمل میشود

سعدالدوله - آن مطالب کلی و اساسی است که باید باین ترتیب رفتار کرد مثلاً هر گاه راه آهن باید کشیده شود با مطلب عمده و کلی بگذرد باید مجلس بنویسد بنسب صدارت بصره همینوی موشح شود ولی این که جزئیست لازم باین ترتیب نیست.

وزیر مالیه - باید بقانون نظامنامه باشد مجلس باید معین کند

سعدالدوله - شما معین کنید و بشاه عرض کنید.

حسعلی خان - من عرض میکنم که مجلس باید صورت این گونه از مخارج را بدهد تا تصویب صحت شود این کار با وزیر مالیه نیست اصلاح و رسیدگی کلی بودجه مالیه با ایشان است امر انتخابات و مخارج منتفین اصلاحش با وزیر داخله است باید ایشان رسیدگی نمایند.

سعدالدوله - خیلی خوب مجلس بک صورتی بنویسد بدهد بوزیر داخله ایشان اصلاح کرده بصره برسانند این مخارج لازمه است.

حسعلی خان - چه خرجی اهم تر از این است باید ترتیبش را درست کرد

آقا میرزا ابراهیم خان - بنده میگویم که این مخارج را امروزه ملت بدهد نه دولت زیرا که هنوز بجمع دولت افزوده نکرده خرج نیاید تراشد.

سعدالدوله - چرا ملت بدهد اینهایی که میآید بمندوق و بجه مصارف که خرج میشود پس کمی - دهد مگر ملت نیست که میدهد.

آقا سید حسن قهی زاده - عرض میکنم که مجلس باید چیزی بدولت بنویسد ببیند دولت در این باب چه رای دارد این مطلب فعلاً نه با وزیر مالیه و نه با وزیر داخله است تا دولت چه نحو بخواهد.

آقای میرزا ابوالحسن خان امروز که بوزیر مالیه تشریف آوردند خوبست بعضی از استیالات بشود مجلس میخواهد بداند که عایدات اداره گمرک چه قدر است و مجلس میخواهد بداند که اجزاء آن چند نفرند و چه قدر ایرانی است و مواجب اجزا چه قدر است و مجلس میگوید که شما حساب او را خواستید رسیدگی کنید بکجا کشید و چه طور شد.

وزیر مالیه اینهایی که فرمودید مطلبیست ولی هنوز آن ترتیباتی که بوده است بطور کلی تغییر نکرده است گمرک وزیر علیحده دارد باید این مطالب از او سؤال شود چیزی که هست ما میتوانیم آنچه که باصورت دادند بگوئیم.

آقای میرزا ابوالحسن خان - شما این مطلب را صحت بفرمائید که نباید از شما سؤال کرد.

وزیر مالیه کتم آنچه که بما صورت دادند و گفته میتوانیم بگوئیم.

آقای میرزا ابوالحسن - چرا باید گمرک و وزیر مخصوص داشته باشد و در تحت اداره وزیر مالیه نباشد باید آملت اطمینان باین مطالب ندارد و در ارضی نیستند که گمرک و وزیر مخصوص داشته باشد.

وزیر مالیه - شما مرا میشناسید فرض ما این نیست که رد و بجهت کرده باشم آنچه راستی و صحیح است همانست که گفتم مطالبی که راجع بین باشد در جواش حاضریم.

آقای میرزا ابوالحسن خان - میخواهد اینهایی که عرض کردم صورتش را فهرست بشما بفرماتیم تحقیق فرمائید.

وزیر مالیه - می خواهم بجهت ولی مطلب همانست که گفته شد.

سعدالدوله - ما می خواهیم بدانیم که از مطالب گذشته حق داریم گفتگو و مذاکره بنائیم یا حق نداریم.

وزیر مالیه - آنچه قانون نظامنامه است عمل کنید.

سعدالدوله - شما وزیر مالیه هستید باید از عایدات دولتی و منافع آن و املاک حاصل خیز شما جواب بدهید هر گاه شما جواب ندهید و از خودتان فور کنید پس کی باید جواب بدهد.

وزیر مالیه - صحیح است گفتم که گمرک و وزیر مخصوص دارد باید از او سؤال نموده و جواب دهید.

سعدالدوله - اولاً ما او را وزیر نمیدانیم برای چه وزیر است هیچ جای دنیا نیآوردند خارجه را وزیر بکنند ثانیاً گمرک وزیر علیحده نمیخواهد مگر او جزء مالیه دولتی نیست چرا با وزیر مالیه نباید باشد.

وزیر مالیه - جواب همان بود که گفتم این مطلب دیگریست که گمرک و وزیر میخواهد باین بخواهد مسئول آن من نیستم.

سعدالدوله - عرض اینست که اگر از مطالب گذشته حق داریم گفتگو کنیم شما زده عین الدوله و تجار و غیر ایشان گفته بود که چهارصد و پنجاه هزار تومان در بانک هست حال او که حاضر نیست از او سؤال کنیم میخواهیم از شما سؤال کنیم که اولاً این مطلب صحیح است یا نه و اگر صحیح است این بولها چه شد.

حاجی محمد اسمعیل آقا - عرض آنای وزیر این است که ایشان مسئول مطالب تا کین نیستند.

وزیر مالیه - نه خج نمی خواهم بگویم مسئول نیستم حالاً که نباشد صحبتی بشود اگر صلاح میدانید چند کلمه عرض کنم فرض اظهار رأی است نمیخواهم بگویم صحیح است چون کرا را در مجلس صحبت مالیه و جمع و خرج دولتی شده بود در روزنامه مجلس هم نوشته بود من چون روزنامه مجلس را میخوانم همه نمراتش را ملاحظه میکنم بعضی از نطقهای ساده شوب هست اگر چه گوینده اش عوام است ولی از روی ذوق فطری و علم طبیعی است خیلی حظ کردم ... چون صحبت مالیه بود عرض میکنم که معنی جمع و خرج دولتی که معقول اینجا است چیست مثلاً صورت جمعی برای دولت هست که از فلان و فلان محل اینقدر عایدی دارد آنوقت در مقابل آن جمع دستخط و فرمان صادر شده که آن خرج دولت است و بوجه مالیات ولایات هم بکتابچه دارد که در خزانه وارد میشد و حال بچای خزانه صندوق است آنوقت بروفت صادر میشود و بابت حقوق مردم بخرانه یا بصندوق تاحال اینطور بود و آنچه که با من بود باین ترتیب بود جمع و خرج دولت این نحو بوده است آنچه برات را کای یا قیر آن صادر شود تا باین بخرج دولت آورده و صورت آنها حاضر است آنچه که من - شولم آن است که هر چه با من بوده است حساب بدهم و بودجه که میگویند همان کتابچه مالیات ولایات است نه از روی ترتیب خارجه اینست که وقتی اسم بودجه را میبرند بدهن میآید که مکتب بودجه خارجه است ولی خیر و بودجه های ولایات هم حاضر است و هر دو از خزانه هم یک بودجه

دارد که تمام آنها پیش وزیر مالیه جمع میشود و از رسیدگی میکنند که این صورت به میزان مخارج دولتی هست یا نه این معنی جمع و خرج دولت است نه اینکه کلیه حسابها بودجهها با وزیر مالیه باشد اگر اینطور باشد او حاکم کست دیگر بوزراء دیگر کاری نیست و ربطی بآنها ندارد تمام درهده وزیر مالیه است ولی در اینجا این ترتیب نیست بلی وزیر مالیه هم یکبودجه داخلی دارد که تمام صورت آن بودجهها را جمع کرده از هر اداره و وزارتخانه رسیدگی و مرتب می نماید اینکار وزیر مالیه است و باین قدر میتواند مسئول باشد تا حال این ترتیب اینطور بود نه هابهر طوری که دستور بدهند آنطور رفتار میشود این ترتیب جمع و خرجی بود که اجلاً گفته شد حالا شعبات و تفصیلاتی دارد باشد آید میسر بر سر اخذ مالیات باید که در اخذ مالیات با تمام مردم علی السویه رفتار شود و همه بیک میزان صحیح باید مالیات بدهند که ملاحظه اشخاص نشود و دیگر اینکه باید آنچه از مالیات گرفته میشود بصارف صحیح مصرف بشود و بخرج بیاید اگر اینهایی که گفته شد صحیح است تصدیق بکنید.

سعدالدوله - اینهاییکه فرمودید صحیح است ولی می خواهیم بدانیم که وزیر مالیه مداخله در ضربخانه و مسکوکات دارد یا ندارد.

وزیر مالیه - دیگر داخل جزئیات نشدیم بطور کلی بگفتم چرا مخارج وزارت خانه ها با وزیر مالیه است که بعد از صدور دستخط پرداخته میشود و بخرج دولت می آید.

سعدالدوله - آنطوریکه شما بفرمائید آن وزیر مالیه نیست دفتر داری هست اسمش باشماست ولی رسمش با دیگری است.

وزیر مالیه - دیگر آنرا چه عرض کنم نمیدانم حق من نیست که بگویم.

حاجی محمد اسمعیل - شما حالا می خواهید بگوئید که من مسئول نیستم در این مطالب مذکور.

وزیر مالیه - نمیگویم من مسئول نیستم میگویم من بگرفته کاری دارم در آن رشته هر چه از من بخواهید در جواش حاضریم.

حاجی محمد اسمعیل آقا - شما می گوئید که نباید از شما این مطالب را سؤال کرد باید از وزیر گمرک سؤال کرد ما شمارا وزیر مالیه می دانیم و گمرک را مالیه دولت و مجلس شمارا مسئول می دانند.

وزیر مالیه - هنوز قانون وضع نشده که از روی آن قانون من مسئول باشم.

حاجی محمد اسمعیل آقا - قانون شروع است حال که شروع شد همین قانون است تا وضع بشود.

سعدالدوله - من میگویم که مجلس یک چیزی بنویسد بصدارت در این باب ببیند ایشان چه می فرمایند و چه طور صلاح میدانند و بعد ما اگر ترتیب دیگری شد و اساس دیگری نباشد البته بآن ترتیب عمل خواهند شد.

حاجی محمد اسمعیل آقا - شما امروز وزیر مالیه هستید شما باید تکلیف خودتان را معین نمائید مجلس دهنش را کم نکرده که شما را مسئول می دانند.

وزیر مالیه - اینکه شما میگوئید قانون میخواد بی قانون که نباشد کسی مسئول کاری باشد که باو راجع نباشد .

حاجی محمد اسمعیل آقا - حالا باید بطور گیری کرد تا قانون نوشته شود آری همینطور باید بماند و روز بروز بدتر و خرابتر بشود .

وزیر مالیه - در این باب بعد از این بنویسد که جلوگیری نمایند .

میرزا محمود خوالساری - من عرض می کنم که اگر کسی برات اشتباهی صادر کند شما نباید جلو گیری کنید .

وزیر مالیه - من بقدر اسباب تا کورک خودم جلو گیری میکنم .

میرزا محمود - در این باب یک صورتی هست اگر صلاح میدانید خوانده شود .

(گفتند) بتوانند صورت را خوانند یکی در ماده بروات کتابی بود که بقدر با اختیار صادر کردند و میبرند و دیگر در ماده مانیات ولایات که حکام میگیرند بصدوق میفرستند و بصرف میرسد حقوق مردم همینطور در محل میماند چرا نباید اینها بنظر اهل مجلس برسد و مجلس تصویب کند .

وزیر مالیه - اما بروات غلط و اشتباهی که میگوئید من میگویم آنچه دولت بمن صورت داده است از روی آن من بخرج دولت می آورم حالا در متن واقع این غلط است باشد من ملزم بصحت و امانی آن نیستم .

میرزا محمود خوالساری - چه ضرر دارد که اینها بنظر مجلس برسد و با اطلاع مجلس باشد .

وزیر مالیه - آن بسته بنظامنامه است .

آقا میرزا محمود - شما یقین میدانید که این بروات تمام صحیح است .

وزیر مالیه - از روی همان ترتیب که گفتم صحیح است ولی شما چه جور صحیح میخواید که یعنی قسم بخورم بصحت آنها نمیتوانم قسم بخورم که در واقع صحیح است یا نیست .

آقا میرزا محمود - در باب مخارج فئات که بروات صادر کرده بودند و حالا او را استمرار آبخرج می آورند می آورند بیخ شما شامی میخواید که این صحیح است یا نیست ؟

وزیر مالیه - همانست که گفتم هر چه صورت دادند مامم بخرج دولت می آوریم .

آقا سید حسن تقی زاده - تمام آنچه را که فرمودید صحیح است ولی ما باید کاری بکنیم که نتیجه داشته باشد چه ضرر دارد که بهالان وزیر گمرک را از صدارت بخواهیم و بگوئیم که گمرک وزیر نخواهد .

وزیر مالیه - بهالان نفرمائید زیرا که گمرک اداره بزرگ است مدیر و فرمان فرمائی لازم دارد که این اداره را دائر داشته باشد .

آقا سید حسن تقی زاده - مقصود اینست که که گمرک هم مثل سایر عایدات دولتی در تحت اداره وزارت مالیه باشد البته اجزاء و رئیس و مدیر آنچه لازم دارد باید بادهولی بیان طور نه چیزی چنانکه هست .

آقا سید حسین - امروز اگر ما ثابت کردیم خیانت او را چه باید کرد میگویند مسئول وزیر مالیه است بست خانه در تحت وزارت مالیه هست

بانه خیانت او ثابت و معنی است که ده ماه متوالیا کاهدرای تبر میبدهد چه باید کرد در اینها چه فرمائید ؟

وزیر مالیه - اما مطالب همان بود که گفته شد ولی بست خانه هم وزیر بدهد دارد باید ازاد سؤال کرد .

سعدالدوله - فرمودید که از گذشته باید تکلیف همین بشود که آری مجلس حق دارد رسیدگی کند ما فرموده بودیم که مجلس بصدارت بنویسد ؟

وزیر مالیه - من چه میدانم خودتان میدانید هر چه تکلیف مجلس است عمل کنید .

سعدالدوله - از آنچه هم که فرمودید باید از روی قانون باشد .

وزیر مالیه - آنچه نظامنامه میگویند من نمیگویم **سعدالدوله -** قانون میگوید که بنجر همانی

که ناظر بنیایان و معبر است مثلا ربا کانسکه و درشکه فلان قدر مالیات بدهد ولی اجرا را باید وزرا بکنند شما حال آن قوه علمی که دارید گذشته از ترتبه وزارت طریق اجرا را بیان فرمائید به بینم چه نحو باید اجرا کرد .

وزیر مالیه - هنوز که قانون نیست من چه بگویم که فلان طور باید اجرا کرد هر وقت قانون شد طریق اجرا را بیان میکنم .

سعدالدوله میخوایم بدانیم که اخذ مالیات را همان طور یک پیشکشی از حکومتها میگیرند و بعهده حکومت قرار میدهند همان ترتیب سابق که هر چه میخواستند بکنند وزیر مالیه یک ترتیبی برای این کار میدهد ؟

وزیر مالیه - هنوز وزیر مالیه بوجود نیامده تا ترتیب آن معلوم باشد آن ترتیب اساسیست هر چه قانون گفت باید عمل کرد .

سعدالدوله - پس چه باید کرد شما چه میگوئید مسئول کیست ؟

وزیر مالیه - من چه بگویم من که نمیتوانم برای خودم حدی قرار بدهم و قانون وضع کنم باید همه اینکار را باهم بکنند از یک نفر نمیشود .

سعدالدوله - قانون اساسی که میفرمائید مثلا گفتند که من برای فلان اداره قانون بنویسم این کمتر از دو سال میشود چیزی نوشت که بدر بخورد پس باید ما از حال تا دو سال دیگر همینطور بنشینیم و منتظر قانون باشیم ؟

وزیر مالیه - چرای می نشینید هر طور که میدانید اقدام کنید .

سعدالدوله - حالا آمدید سر مطلب پس باید فعلا جلو گیری کرد من میگویم که شما حال کلیه یک اداره تقییش مقرر فرمائید از برای کلیه ادارات که قدری جلو گیری بشود تا وقت قانون برسد .

وزیر مالیه - شما اول کار مالیات را درست کنید تا اداره تقییش برسد خانه که هنوز ساخته نشده نباشد بدینگر لوازمات آن پرداخت .

آقا میرزا ابوالحسن خان - باید مفتش باشد تا حیف و میل نشود یا نه حالیه شما رسیدگی به مالیات کردید قانون هم که هنوز وضع نشد پس باید برای اصلاح آن فعلا مفتش باشد .

آقا سید حسن تقی زاده - از اول سؤال وجواب بنده باشما هم عقیده هستم ولی از خارجه سؤال

بشود که از اداره گمرک باید بکنی سوال کرد ؟

وزیر مالیه - بفر کس کسیرده اند .

آقا سید حسن - در همه جای عالم با وزیر مالیه است امروزه مجلس عرض میکنم که نتیجه را این مطالب قرار بدهند که گمرک را در تحت وزارت مالیه قرار بدهند

وزیر مالیه - عرض میکنم که هر جایی ترتیبی و اقتضائی دارد آن خارجه را که شما میفرمائید اقتضائی دارد و این مملکت ما اقتضائی دیگر دارد مثلا آنجا راه آهن دارند ماراه آهن نداریم ما باید کاری بکنیم که مناسب با بی راه آهنی باشد نه با راه آهنی هر وقت صاحب راه آهن شدیم بناسبات آن باید کار دیگر کردیم و در صورت قانون یک مملکتی را بی مناسب در مملکت دیگر اجرا کرد .

سعدالدوله - آنجا ما که شما میفرمائید کارکن علم و عقل است ولی بدبختانه در مملکت ما کارکن پولست .

وزیر مالیه - علم و عقل خیلی خوبست اگر مشوب با فقر باشد مانع از منتظر باشیم که اینجا بیاییم کار بکنیم با پول بدهند .

سعدالدوله - چه غرضیست من می گویم باید جلو گیری کرد شما میگوئید فرض دارید که فرض شخصی هم دارم ولی میگویم این فرض شخصی مرا بسنجید بآن خسارتها که باین ملت دارد میشود ببینید کدام می چربد .

وزیر مالیه - خیر من نکندم شما فرض شخصی دارید ابتدا خدمتاند فرض این نبود همه حرف مرا شنیدند .

آقا سید حسین - امروز غرض این بود که از گمرک و بست خانه سؤال شود وزیر مالیه خودشانرا مسئول نمیدانند و مفتش هم که میگویند نمیشود مجلس مفتش برای اینکار قرار بدهد .

محقق الدوله - جناب وزیر مالیه درست میگویند مجلس هم حق ندارد که مفتش بدهند می دهد این مذاکراتی که شده همه ناقص بود ایشان بآن قدری که راجع بخودشان است در مسئولیت آن حاضرند .

آقا میرزا ابوالحسن خان - چه می گوئید آن سؤالاتی که شده است جواب آنها چیست و اداره که مفتش نداشته باشد شایعه میزان میتواند رسیدگی کنید .

محقق الدوله - باید اینها را بصدارت نوشت تا ترتیبی معین کنند .

آقا میرزا ابوالحسن خان - شما دیر وز لایحه داده بودید که مطالب آنرا از وزیر داخله سؤال نمائید چرا نمیگوئید .

محقق الدوله - بلی از عشق آباد تشکی از گمرک کرده بودند و از خراسان و قوچان و سایر جاها از دست حکومت تقلم و تشکی کردند که چه ظلمه نامند بها کرده است و چه قتل و غارت نموده است و نمیگذارد که و کلا انتخاب بشوند .

وزیر داخله - شما آنچه که میگوئید بسند دارید یا خیر ؟

آقا سید حسین - سندمگر کدام است بیست هزار خروار گندمی که تعمیر کرده اند بفر واریک تومان و نگذاشتند که حمل شود بیهانه اینکه ماعون می آید و از انگلیس درآید تا تک اقی شده بود

..... و..... اینها دروغ است؟

وزیر داخله - مطلب اول صحیح است برای طامون نگذاشته اند حمل بشود ولی مطلب ثانی اصل ندارد و چیزی نیست.

آقا میرزا محسن - مطالب حکومت خراسان از اینها بالاتر است حکایت این که گفته اند نیست همه کس میدانند

حاجی سید ابراهیم - اینها تیرا که بعضی مایات فروختند دروغ نیست آنها مسلمان نبودند رعیت ایران نبودند؟

وزیر داخله - در مقام تحقیق در رسیدگی این مطلب مستقیم البته رسیدگی میشود

محقق الدوله - حاکی که مسلمانان را بفروشد مجازاتش چیست دولت باو چه باید بکند پس ما برای چه اینجا بوکالت نشستیم ما را هم ببرند بفروشد آنها همکرمی را ما بودند؟

وزیر داخله - البته تحقیق و رسیدگی میشود و دولت هم اورا مجازات خواهد کرد.

آقا سید حسن تقی زاده - من عرض میکنم این مطالبی که از حکومت خراسان میگویند دیگر جای شبهه نیست تا تحقیق بخواهد.

وزیر داخله - تا به علم الیقین نرسد بحرف های مردم نمیشود گفتا کرد مردم خیلی حرف میزنند.

آقای سید حسن تقی زاده - آنها در همه جا دست دارند و میتوانند بهزار حیل و تدبیر امر را مشتبه سازند و مجاجه کنند لذا نمیشود که به علم الیقین تحصیل اطلاع کرد مطالبی که همه دان شد یقینی است.

وزیر داخله - چرا بعد از تحقیق معلوم می شود.

آقا سید محمد مجتهد - کار های آصف الدوله بالاتر از اینهاست شاید که معزول بشود خبای خرابیها کرده.

وزیر داخله - البته بعد از تحقیق چرا ولی حال نمیشود معزول بشود زیرا که بدولت ضرر میخورد

حاجی شیخ حسن - پس چرا در شیراز در مدت یکساله حکومت تغییر میکنند این ضرر دولت نیست ولی آصف الدوله معزول بشود ضرر دولت است؟

وزیر داخله - چون شیراز مایاتش ترتیب داشت و در معزل باقی بود.

آقا سید حسن تقی زاده - از باب و کلا حکم بر ما میدکد زودتر انتخاب شده بیایند.

وزیر داخله - سورتی بنویسید که کدام ولایات است بهمان ترتیب تلگراف بحکومت ها میکنیم که بفرستند.

آقای میرزا محمود خوانساری - هر کامی خواهد بگوید از ترتیب حومت خراسان اطلاع پیدا کنید آصف دفتر را بخواهید حاضر است که صریحاً مطالب را شرح بدهد.

حاجی شیخ حسن - اگر بخواهید خیانت آصف الدوله را ثابت میکنید بعد از ثبوت مرزاش کنید.

سعد الدوله - حالا از آمدن آقایان وزرا قدری از کارها تصدیق و انشاء الله بهر امی ایشان

همه کارها تصدیق میشود اگر ایشان از دو ماه پیش تشریف می آوردند چقدر از کارها پیش میرفت و چقدر حالا جلو بودیم.

وزیر مالیه - بسیار خوب است همه حاضرند که بیایند ولی میدانید که من چقدر سکار دارم و گرفتارم خودم خواسته بودم روز سه شنبه گذشته بیایم ولی نشد عذر میخواهم دیگر امروز حاضر شدم اما مطلب همانست که عرض شد باید با آن کمیسیون کار مرتب و اصلاح شود.

سعد الدوله - در خدمت صدارت عرض کردم و ایشان هم فرمودند باینکه هر روزی کار دارند معاون ایشان حاضر بشود.

وزیر مالیه - معانی که در مطالب اساسی سؤال وجواب نمایندنداریم اورا باید خود حاضر بشوم ولی برای سؤال و جواب دفتر و کتابچه مالیاتی هست.

آقا سید محمد مجتهد - حکومت خراسان باید همین طور ظلم و تعدی کند و باشد عزل و مجازات نیست؟

وزیر داخله - چرا البته بعد از رسیدگی و تحقیقات لازم دولت رعیت خودش را میخواهد آنچه لازم مجازات است بعد خواهد آمد.

مذاکرات دارانشورای ملی
شبهه ذی حجه الحرام

صورت مجلس روز پنجشنبه بطور خلاصه قرائت شد

آقا سید حسین - شنیدم امروز روز تاجگذاری بود صحیح است یا خیر (بعضی گفتند بلی صحیح است)

آقا سید حسین - اگر صحیح است پس چرا بمجلس اطلاع ندادند و کلارا خبر نکردند نمایندگان ملت در تاجگذاری باید حاضر باشند.

آقا سید محمد تقی - این حرف صحیح است باید از طرف مجلس و کلام حضور داشته باشند.

آقا شیخ حسین - جواب میدهند که علماء روحانی که نمایندند ملتند حضور داشتند.

آقا سید حسین - علماء از جانب خودشان بودند ربطی بو کلا ندارد جناب رئیس بودند بعنوان دیگر و جناب سعد الدوله بودند بعنوان دیگر بعنوان مجلس نبود.

آقای میرزا محمود خوانساری - خوب است از جناب رئیس سؤال کنید که در سایر دول مشروطه تاجگذاری بچه ترتیب است

آقای میرزا ظاهر - سلطان سلطان ملت است باید از طرف ملت تاج بگذارند و مجلس نمایندند ملت است.

رئیس - من در این باب اطلاع کامل شخصی ندارم چه عرض کنم

آقا سید حسین - اگر تاجگذاری هست چرا نباید از هیئت مجلس جمعی از نمایندگان ملت باشند؟

آقای میرزا محمود - حالا که اول مجلس است اگر میتوان مطالبه حق خودش را بکند و بلا بعد نمایندند کاری از پیش ببرد.

حاجی معین التجار - بعضی از و کلا حاضر بودند رئیس و سعد الدوله.

آقا سید حسین - رئیس از طرف مجلس نبود بعنوان دیگر بود آقای میرزا محسن بود بعنوان علماء بود سعد الدوله بود بعنوان وزرا بود دخلی بعنوان

مجلس ندارد عرض اینست که اگر بمجلس اطلاع میدادند و دعوت میکردند بهمان یک نفر رئیس هم ما قناعت میکردیم حرف در اینست که اعتنائی بمجلس نکردند.

آقای میرزا محمود خوانساری - چطور رفلان طیب پیرا دعوت میکنند و کلارا دعوت نمیکند.

آقا سید محمد تقی - مجلس در این باب چیزی بصدارت بنویسد که چرا از هیئت مجلس دعوت نشده است؟

آقا سید مصطفی - باید ملاحظه کرد که اگر در این باب نوشته شود نتیجه دارد یا نه؟

صدیق حضرت - من میگویم نتیجه بدی دارد اگر بعد ها همچو کاری اتفاق بیفتد تکلیف بمجلس معلوم است این مطلب که کسب شد برای امورات بدی ندارد.

آقای میرزا محمود خوانساری - باید نتیجه را این قرارداد که همین یکی دو روز از کلا دعوت شود.

آقای میرزا حسین قلی - مجلس باید حقوق خود را مطالبه کند.

حاجی سید آقا - شاید امروز علماء را دعوت کردند روز دیگر کلارا دعوت نمایند.

صدیق حضرت - باید چیزی در این باب نوشت.

رئیس - بنویسید فردا خواننده شود بفرستید

خیاط باشی - خوب است همین امر را نوشته شود و خواننده شود.

رئیس - این چیزی نیست حال که موعظش گذشته بنویسند بیدهیم

بعد آقا سید محمد تقی لایحه از طرف انجمن اتحادیه آقایان طلاب قرائت کرد که عین آن درج میشود.

لایحه آقا محمد تقی هراتی در خصوص نظامنامه داخلی مجلس

دبروز در مدرسه سیهسالار قدیم جمعی کثیر از علماء و سادات و طلاب و محترمین که هواخواهان مجلس محترم شورای ملی و همه هفته مجلسی دارند حسب

العمول انجمن آنها در آنجا متعقد بود جناب مستطاب آقا شیخ محمد علی سلمه الله که یکی از دانشمندان فاضل و خردمندان عاقل مدرسه مبارک فخریه است

حسب امیل اهل انجمن برخواست در کمال فصاحت و بلاغت نطقی صحیح و بیانی صریح که معجل از آن مفید پس از ستایش یزدان پاک و درود برسید لولاک و اولاد طاهر بنش سلام الله علیهم اجمعین این است که غرض از تأسیس این اساس و تشکیل این اجلاس

و سایر مجالس و محافل هواخواهان ملت تقویت مجلس محترم شورای ملی و اعضاء آن بوده و میباشد بعون الله تعالی اکنون که مجلس ملی در کمال اطمینان و خوی بتوجهات کلمه امام عصر عجل الله تعالی فرجه دایر و قانون اساسی آن از طرف قرین الشرف ملوکا مرام حمت و در مجلس قرائت شد دیگر هیچ قسم از انقسام اعضاء محترم آن مجلس مقدس بهانه از برای تعطیل و تعویق در امور ندارند.

و حسب المقرر مشغول مذاکرات خودشان بوده و میباشد اگر چه این اجلاس هم چون قیر مرتب و غیر منظم است فعلاً مفید فائده نیست (اهل الله بعدت بعد ذلك امرا) بواسطه آنکه اگر یکی از متمیزین

در امور ندارند.

و حسب المقرر مشغول مذاکرات خودشان بوده و میباشد اگر چه این اجلاس هم چون قیر مرتب و غیر منظم است فعلاً مفید فائده نیست (اهل الله بعدت بعد ذلك امرا) بواسطه آنکه اگر یکی از متمیزین